

**Stanowisko Krajowej Komisji do Spraw Ocen Oddziaływania na Środowisko
w sprawie
oceny oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym dla przedsięwzięcia
polegającego na budowie gazociągu północnego.**

W dniu 1 czerwca 2009 r. w gmachu Ministerstwa Środowiska odbyło się posiedzenie Krajowej Komisji do Spraw Ocen Oddziaływania na Środowisko pod przewodnictwem prof. nzw. dr hab. inż. Andrzeja Kraszewskiego. Przedmiotem spotkania było planowane przedsięwzięcie polegające na budowie na dnie Morza Bałtyckiego gazociągu północnego.

Przedsięwzięcie jest przedmiotem postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym, prowadzonym w oparciu o przepisy *Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym* (Dz. U. z 1999 r., Nr 96, poz. 1110)- (Konwencja z Espoo).

Krajowej Komisji Ocen Oddziaływania na Środowisko przedłożono dokumentację oceny oddziaływania planowanej inwestycji na środowisko, przekazaną w dniu 9 marca 2009 roku przez państwa pochodzenia (Danie, Finlandię, Niemcy, Szwecję oraz Rosję).

Prezydium Komisji zleciło wykonanie czterech koreferatów do ww. dokumentacji oceny oddziaływania na środowisko:

1. koreferat ogólny, obejmujący cały zakres dokumentacji, wykonany przez dr Eugeniusza Andrulewicza
2. koreferat dotyczący ochrony przyrody, wykonany przez prof. dr hab. Jana Marcina Węslawskiego
3. koreferat dotyczący resuspensji osadów, wykonany przez prof. dr hab. inż. Janusza Pempkowiaka
4. koreferat dotyczący zagrożeń związanych z zalegającą na dnie morza amunicją, wykonany przez dr hab. inż. Tadeusza Kasperka

Przedmiotem obrad Krajowej Komisji były następujące dokumenty:

- dokumentacja oceny oddziaływania na środowisko dla gazociągu północnego,
- cztery wymienione wyżej koreferaty.

Zgodnie z porządkiem obrad, po powitaniu zgromadzonych przez prowadzącego spotkanie, pracownik Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska zaprezentował dane na temat planowanej inwestycji oraz dotychczasowego przebiegu postępowania, wszczętego w listopadzie 2006 roku.

Następnie zaprezentowane zostały opinie ekspertów sporządzających poszczególne koreferaty do dokumentacji oceny oddziaływania gazociągu północnego na środowisko.

Pan Eugeniusz Andrulewicz omówił swoje wnioski na temat możliwości oddziaływania gazociągu na środowisko oraz zawartości przekazanej przez państwa pochodzenia dokumentacji. Zdaniem koreferenta dokumentacja pomija szereg uwarunkowań prawnych, w tym regulacje związane z Konwencją Helsińską oraz zaleceniami HELCOMU. Streszczenie dokumentacji dotyczącej gazociągu północnego powinno zostać przedstawione przez państwa pochodzenia na forum HELCOM HABITAT i HELCOM MONAS. Zdaniem koreferenta, aby spełnić wymóg dokonania analizy wariantowej przedsięwzięcia, wynikający zarówno z konwencji z Espoo jak i z prawa wspólnotowego, w dokumentacji powinna znaleźć się więcej informacji na temat wariantu

lądowego przedsięwzięcia tak by możliwe było jego porównanie z preferowanym przez inwestora gazociągiem podmorskim. W dokumentacji brakuje szeregu informacji, w tym:

- szczegółów na temat programu monitoringu na etapie budowy i eksploatacji gazociągu;
- danych na temat składu osadów (w tym zwłaszcza z obszarów przebiegu gazociągu w pobliżu Głębi Gotlandzkiej i Głębi Bornholmskiej; brak uwzględnienia dioksyn);
- obliczeń (szacunkowych) odnośnie ilości poszczególnych substancji, w tym związków biogenych, które zostaną uwolnione do toni wodnej w trakcie układania gazociągu i eksplozji podwodnych, a także brak oceny czy związki te będą w znaczącym stopniu przenikać do organizmów żywych i łańcucha pokarmowego;
- oceny skutków odprowadzania wód testowych w rosyjskiej strefie Bałtyku;
- analizy wpływu gazociągu na środowisko w związku z modyfikacją pól fizycznych (temperatury);
- wystarczających analiz dotyczących awarii;
- szczegółowych informacji na temat ograniczeń dla rybołówstwa (możliwość tralowania nad gazociągiem i rodzaje dozwolonego sprzętu połowowego);
- precyzyjnych informacji na temat odszkodowań za ewentualne straty w środowisku oraz rekompensat dla rybaków;

Koreferent zaproponował zakres koniecznych do zastosowania środków zabezpieczających interesy strony polskiej, między innymi w odniesieniu do sposobów oczyszczania dna z broni konwencjonalnej (unieszkodliwianie na poligonach lądowych), konieczności monitorowania oddziaływania inwestycji, w tym (fali akustycznej i skutków wybuchów, rozprzestrzeniania się zawiesiny w trakcie budowy, regeneracji siedlisk bentosu), obecności niezależnych obserwatorów w trakcie realizacji inwestycji.

Następnie prof. dr hab. Jan Marcin Węślawski zaprezentował koreferat dotyczący możliwości oddziaływania przedsięwzięcia na walory przyrodnicze Polskich Obszarów Morskich. Koreferent ocenił pozytywnie zakres badań wykonanych przez inwestora oraz informacji zawartych w dokumentacji w odniesieniu do zagrożeń dla ochrony przyrody w polskiej strefie Bałtyku. Zgodnie z koreferatem, w przypadku zgodnego z planem wykonania gazociągu i jego bezawaryjnego funkcjonowania, nie powinno mieć miejsca znaczące negatywne oddziaływanie ze strony przedsięwzięcia na środowisko strony polskiej w aspekcie przyrodniczym. Natomiast oddziaływanie, którego można się spodziewać na etapie realizacji przedsięwzięcia może dotyczyć ssaków morskich (halas). Ponadto potencjalnie największe znaczenie dla zachodniego obszaru Polskich Obszarów Morskich (Zatoka Pomorska) może mieć podnoszenie zawiesin z dna w czasie budowy i towarzyszące temu możliwe uwalnianie toksyn (zarówno antropogenicznych – PCB, jak i naturalnych – wprowadzanie do środowiska przetrwalników toksycznych gatunków mikroplanktonu). Część oddziaływań (rozprzestrzeniania się osadów i zanieczyszczeń w wyniku prac interwencyjnych na dnie morza) była oceniana w oparciu o modelowanie matematyczne, co oznacza że trafność oceny zależna jest od tego w jakim stopniu dany model odpowiada rzeczywistości. Koreferent zauważył, że opisane w raporcie możliwe oddziaływania i środki minimalizujące są przedstawione dla prawidłowo działającego rurociągu. Ponieważ jednak eksploatacja tak dużej instalacji w środowisku Bałtyku nigdy nie była prowadzona, konieczne jest stałe monitorowanie, które pozwoli na ocenę długoterminowych skutków tej inwestycji dla środowiska. Konieczne jest dostosowanie monitoringu do standardów i miejsc pomiaru stosowanych przez HELCOM. W koreferacie zaproponowano również pewne założenia do zakresu monitoringu środowiska. Zdaniem koreferenta należy zadbać, żeby informacja o monitoringu przyrodniczym inwestycji była powszechnie dostępna.

Kolejny z prezentowanych koreferatów dotyczył zagrożeń związanych z zalegającą na dnie morza amunicją konwencjonalną i bronią chemiczną. Dr hab. inż. Tadeusz Kasperek przedstawił dane na temat zalegającej na dnie morza amunicji, rodzajów zatopionych środków bojowych oraz okresów i miejsc ich zatapiania. Przedstawił także informacje na temat ich spodziewanego stanu zachowania, możliwych miejsc zalegania oraz potencjalnych zagrożeń. Koreferent odniósł się do oceny występowania zatopionych środków bojowych w obszarze planowanego przebiegu gazociągu, stwierdzając znaczny stopień niepewności, pomimo przeprowadzonych przez inwestora badań. Znalezione obiekty nie stanowią całej ilości zatopionej amunicji chemicznej na trasie budowy gazociągu (dotyczy to między innymi brył iperytu siarkowego, znajdujących się pod warstwą osadów). Brakuje wyników badań dotyczących obszaru, w którym gazociąg miałby przebiegać: na wschód i południe od wyspy Bornholm. W konsekwencji dokumentacja nie zawiera pełnej identyfikacji rodzajów i szacunku ilości amunicji chemicznej oraz sposobów postępowania z nią w przypadku znalezienia (planowano omijanie zidentyfikowanych obiektów, pozostawianie ich bez ingerencji oraz wysadzanie w przypadku amunicji konwencjonalnej). Koreferent zwrócił uwagę, że przyjaznym sposobem dla środowiska morskiego, byłoby podnoszenie niewypalów z dna i ich niszczenie na lądzie (w przypadku amunicji chemicznej utylizacja mogłaby mieć miejsce np. na Bornholmie). Uwolnienie zagłębionej w osadach amunicji chemicznej w trakcie robót wykonywanych przy realizacji gazociągu może spowodować jej depozycję. Z uwagi na działanie prądów morskich może to umożliwić przemieszczanie się środków bojowych w kierunku polskiego wybrzeża oraz zagrozić załogom kutrów rybackich. Szczególną uwagę należy zwrócić na bryły nierozpuszczalnych lub trudno rozpuszczalnych w wodzie bojowych środków trujących, takich jak iperyt – zalecany jest monitoring przemieszczania się bojowych środków trujących z prądami morskimi.

Jako ostatni omówiono koreferat dotyczący skutków zaburzania i dalszego przemieszczania się osadów oraz uwalniania z nich zanieczyszczeń w wyniku ingerencji w dno morskie na etapie realizacji przedsięwzięcia. Prof. Janusz Pempkowiak zauważył, że wyniki modelowania resuspensji osadów oraz rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń są zależne od przyjętych współczynników emisji i sedymentacji oraz prędkości prądów morskich. W dokumentacji nie podano sposobu ich określenia, a zdaniem koreferenta przyjęto nieodpowiednie współczynniki, skutkiem czego wyniki są prawdopodobnie zaniżone w stosunku do możliwego rzeczywistego oddziaływania. Nie uwzględniono również zjawiska dalekosiężnego transportu zawiesiny, polegającego na wielokrotnym podnoszeniu się z dna i dalszemu przemieszczaniu się osadzonej pierwotnie zawiesiny, zwłaszcza w płytszych rejonach. Koreferent zwrócił również uwagę na brak dostatecznej informacji na temat chemizmu wody interstycjalnej oraz oceny odnoszącej się do niektórych rodzajów zanieczyszczeń (m. in. brak uwzględnienia siarkowodoru, materii organicznej, dioksyn, pewne nieprawidłowości dotyczą metali ciężkich w przypadku osadów piaszczystych). Zdaniem koreferenta bezawaryjna eksploatacja nie przeniesie zagrożeń. W przypadku poważnej awarii potencjalne zagrożenia nie zostały jednak ocenione w wystarczająco wyczerpujący sposób np. rozerwanie ściany rurociągu dokumentacja przedstawia jako mało prawdopodobną sytuację, a wynikające z niej skutki ogranicza do oceny wzrostu stężenia gazów cieplarnianych w atmosferze (brak oceny możliwości wystąpienia fali typu tsunami lub samozapłonu i fali uderzeniowej).

W kolejnej części posiedzenia odbyła się otwarta dyskusja na temat realizacji przedsięwzięcia i jego oddziaływania na środowisko, w której udział wzięli przedstawiciele organów administracji, w tym resortu infrastruktury (Pani Anna Wypych Namiotko, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Infrastruktury, Pan Zenon Kozłowski, Zastępca Dyrektora Urzędu Morskiego w Szczecinie), UKIE, przedstawiciele organizacji społecznych (WWF, Polski Klub Ekologiczny), przedstawiciele środowiska naukowego, autorzy koreferatów oraz członkowie Krajowej Komisji do Spraw Ocen Oddziaływania na Środowisko. W czasie dyskusji przedstawiciele resortu infrastruktury zwrócili uwagę na kolizję planowanego gazociągu z

istniejącymi torami podejściowymi do portów Świnoujście oraz Szczecin oraz z planowanym rozwojem tych portów (nowy tor podejściowy dla statków o zanurzeniu do 15 m). W miejscu kolizji, zgodnie z dokumentacją, gazociąg ma być układany bezpośrednio na dnie, co przy występujących w tym obszarze głębokościach zagraża bezpiecznemu użytkowaniu szlaku żeglugowego, stwarza dodatkowe zagrożenie dla środowiska oraz uniemożliwia planowany rozwój portów. Wskazano obszar, w którym gazociąg powinien zostać zagłębiony pod dnem morza (komentarz: postulat zgodny ze stanowiskiem strony polskiej z 16 lutego 2007 roku). Ekspertów, którzy przygotowywali koreferaty spytano, czy podobne rozwiązanie może spowodować znaczące negatywne oddziaływanie na środowisko. Na podstawie dostępnych informacji rozwiązanie takie powinno być możliwe do zastosowania bez szkody dla środowiska (zagłębianie w osadach piaszczystych), przy czym dokumentacja powinna zostać uzupełniona o szczegółową analizę. W czasie dyskusji poruszono również wiele problemów związanych z realizacją gazociągu, w tym między innymi:

- kwestię analizy wariantów (brak porównania z wariantem lądowym, zdaniem przedstawicieli KKOOS w mniejszym stopniu zagrażającym środowisku);
- sprawę oceny możliwości blokowania przez gazociąg wlewów słonych i natlenionych wód do Bałtyku;
- sprawę znaczenia wymiany temperatury pomiędzy rurociągiem a otoczeniem;
- oddziaływanie przedsięwzięcia na etapie realizacji i eksploatacji na ssaki morskie, w tym morświna (prof. dr hab. Krzysztof Skóra przedstawił pogląd, zgodnie z którym nie należy bagatelizować potencjalnego wpływu przedsięwzięcia na morświny). Nie można również pomijać oceny oddziaływania przedsięwzięcia na te ssaki, uzasadniając to niską liczebnością tego gatunku w danym obszarze. Morświn ma status gatunku skrajnie zagrożonego w Morzu Bałtyckim. Z obserwacji wynika, że jego populacja bałtycka nie jest uzupełniana o osobniki z Morza Północnego a nawet z cieśnin duńskich. Powodowane podwodnymi wybuchami uszkodzenie zmysłów u osobników tego gatunku będzie powodować znaczące upośledzenie lub śmierć. W Morzu Bałtyckim strata nawet dwóch osobników rocznie utrudni lub uniemożliwi odbudowę populacji bałtyckiej. Konieczne jest zapewnienie odpowiednich rozwiązań, które ograniczą oddziaływanie ze strony przedsięwzięcia na ten gatunek;
- skutki możliwych awarii;
- oddziaływanie związane z depozycją broni chemicznej;
- sprawę kolizji gazociągu północnego z planowanym gazociągiem bałtyckim („Baltic Pipe”);
- etap likwidacji przedsięwzięcia;
- sprawę oddziaływań skumulowanych oraz oddziaływania na obszary Natura 2000, w tym polski obszar Ostoja na Zatoce Pomorskiej.

Po wysłuchaniu koreferatów oraz po przeprowadzonej dyskusji Komisja zaleca wnioskowanie o uzupełnienie przekazanych stronie polskiej informacji. Uzupełnienie powinno obejmować zwłaszcza następujące zagadnienia:

1. Rozwiązania, które zapobiegą kolizji gazociągu z trasami żeglugowymi wraz z analizą oddziaływania na środowisko związaną z zagłębieniem gazociągu w dnie morza na odcinku kolidującym z torami podejściowymi prowadzącymi do polskich portów wraz ze wskazaniem odpowiednich środków minimalizujących.
2. Ocena wielkości emisji zanieczyszczeń z osadów (obecnie niedoszacowana), następująca również w wyniku planowanych detonacji.
3. Transport zawiesiny na duże odległości w wyniku wielokrotnej resuspensji osadów.

4. Opis postępowania z odnalezioną w trakcie realizacji przedsięwzięcia amunicją, w tym bronią chemiczną (dotyczy to zwłaszcza iperytu siarkowego).
5. Środki zabezpieczające populację morświnów bałtyckich przed szkodliwym oddziaływaniem ze strony przedsięwzięcia.

**Przewodniczący
Krajowej Komisji
do Spraw Ocen Oddziaływania na Środowisko**

Prof. nzw. dr hab. inż. Andrzej Kraszewski